

Джеймс Блиш

Общоприетото време

...Дните се нижеха един подир друг, безспирно и равно като циклите в пространството. Времето и часовниците! Колко века отмерваше моят хамак, поклащащ се като махало от тежките вълни – тиктакаше и отброяваше часовете и епохите...

ХЪРМАН МЕЛВИЛ, „Марди“

I

Не мърдай.

Това бе първата мисъл, появила се в главата на Гаръд, когато се събуди, и може би тя му спаси живота. Лежеше неподвижно, вързан с колани за креслото, и слушаше равномерното жужене на двигателите. Това всъщност не можеше да е вярно: изобщо не е възможно да чуваш двигателите при свръхускорение.

Помисли си: „Дали не е започнало вече?“

Иначе всичко изглеждаше нормално.ДФК-3 беше преминал към междузвездна скорост, Гаръд продължаваше да е жив, а корабът – да се движи. В момента корабът сигурно летеше със скорост 22.4 пъти по-голяма от скоростта на светлината, по-точно с 6 720 000 километра в секунда.

Кой знае защо, Гаръд не се съмняваше, че вече е започнало. И при двата по-предишни опита корабите бяха профучали към Алфа от Кентавър точно в мига, когато трябваше да се включи свръхтягата, и останалият за миг образ, запечатал се за частица от секундата след изчезването им, при направената спектроскопия показва доплерово отместване, което съвпаднаше с ускорението, предвидено от Хертъл за този момент.

Бедата беше там, че от Браун и Челини нямаше вест. За двамата не бяха получени никакви сведения.

Гаръд бавно отвори очи. Клепачите му бяха страшно натежали. Доколкото можеше да съди по допира на креслото до кожата му, гравитацията беше нормална. Въпреки това повдигането на клепачите му се видя непосилно трудно.

След дълго съсредоточаване успя да отвори очите си напълно. Точно пред гърдите му се намираше апаратурното табло, закрепено на шарнири. Все още без да движи нищо освен очите си, а и тях дори много търпеливо и бавно, Гаръд провери един по един индикаторите. Скорост – 22.4. Работна температура – нормална. Температурата вътре в кораба – 37 градуса. Налягане на въздуха: 778 мм. Гориво: резервоар №1 пълен, резервоар №2 пълен, резервоар №3 пълен, резервоар №4 девет десети пълен. Притегляне – 1g. Датник – спрял.

Съсредоточи погледа си върху последния уред, макар че и очите му фокусираха много бавно. Уредът, разбира се, беше нещо повече от датник – представляваше часовник с всевъзможни функции, отчитащ както

секундите, така и изминалото време от десетте месеца, които се предполагаше, че ще трае пътуването до двойната звезда. Нямаше обаче съмнение: голямата стрелка бе спряла неподвижно.

Това бе второто отклонение, което забеляза Гаръд. Прииска му се да стане и да провери не може ли да включи часовника отново. Вероятно се дължеше на временно затруднение, което беше отминало и вече нямаше опасност. Но веднага в главата му прозвуча заповедта, която си беше втълпявал цял месец преди да започне пътуването.

Не мърдай!

Не мърдай, докато не проучиш положението толкова, колкото може да се проучи, без да се мърда. Това, което беше отвлякло Браун и Челини така, че нито се бяха завърнали, нито изчезването им можеше да бъде обяснено с наличните човешки знания, представляваше непонятна сила. И двамата бяха забележително интелигентни, находчиви, обучени да се справят с непропорционалното увеличение на скоростта до най-дребна подробност; бяха най-подготвените хора от Проекта. В корабите им имаше вградени противодействащи механизми за всички предполагаеми опасности, така както те двамата бяха вградени вДФК-3. Следователно, ако някъде бе станал провал, той е бил нещо, появило се от обичайно място, и е бил нанесен един-единствен удар.

Заслуша се в жуженето. Беше равномерно и спокойно и не се чуваше много високо, но Гаръд усети, че се притеснява. Свръхтягата бе нещо, което не се чува, и на записите от първите автоматизирани тестове не си личеше никакво жужене. Преминаването към свръхтяга не се съпровожда с шум, но шумът в случая показваше, че непременно е станало нещо. Просто беше някакво несъответствие, на което не можеше да бъде намерена причина.

Но причина съществуваше. И Гаръд възнамеряваше да я открие още преди да си поеме дъх.

Изведнъж той си даде сметка, че колкото и да е невероятно, не си беше поемал дъх, откакто отвори очи. Макар че не усещаше да се чувства зле, това откритие го накара да изпадне тутакси в паника и той без малко не се изправи. За щастие, когато овладя донякъде паниката (или поне така му се стори), странната отпуснатост в клепачите сякаш се разпростря по цялото му тяло, защото нервният импулс се беше разпространил, преди да събере сили, за да му се противопостави. А паниката, колкото и да бе остра в първия миг, се оказа чисто въображение. След малко Гаръд установи, че липсата на дишане по никакъв начин не го притеснява – просто това бе нещо, което чакаше своето обяснение...

Или чакаше удобен миг, за да го убие. Но засега го бе оставило жив.

Двигателите бръмчаха. Клепачите му бяха като от олово. Дишането отсъствуваше. Датникът беше спрял. Четири факта, от които не можеше да направи никакъв извод. Изкушението да се помръдне – да помръдне поне палеца на крака си – беше силно, но Гаръд не му се поддаде. Намираше се в будно състояние отскоро, най-много от половин час, а вече забеляза четири отклонения. Сигурно броят им не беше толкова малък, само че останалите бяха недоловими, но той все пак щеше да се помъчи да ги открие, преди да се размърда. Не че имаше да върши нещо извън това, да се погрижи за собствените си нужди. Понеже допускаха, че изчезването на Браун и Челини се дължи на някаква намеса в свръхтягата, ръководителите на Проекта бяха направили така, че всичко вДФК-3 да зависи само от компютъра. Можеше направо да се каже, че Гаръд просто се вози. Едва когато свръхтягата се изключеше, той щеше да е в състояние да нагласи...

Пук.

Чу се тих тъп звук, като при отпушването на бутилка. Изглежда, дойде от дясната страна на контролното табло. Гаръд едва успя с усилие на волята да овладее рязкото движение с глава, което неволно щеше да направи. Бавно извърна очи в тази посока.

Не видя нищо, което можеше да е издало звука. Температурният индикатор не бе отбелязал промяна, което изключваше възможността звукът да се дължи на разлики при топлинно разширяване или свиване – единствената вероятност, която му дойде на ум.

Притвори очи – действие, което се оказа не по-лесно от противоположното – и се опита да си спомни как му се бе видял датникът в момента, когато излезе от упойка. След като си представи ясна и точна картина (в която бе почти сигурен), Гаръд отново отвори очи.

Източник на звука бе датникът, отмерил една секунда. Сега стрелката отново бе спряла неподвижно.

Гаръд не знаеше колко време обикновено е необходимо на втората стрелка, за да направи такова отместване – този въпрос никога не го бе занимавал. Положително отместването, което следваше в края на всяка секунда, е било прекалено бързо, за да се улови с поглед.

С известно закъснение той проумя колко важно беше за него осъзнаването на този факт като източник на значителна информация. В датника бе настъпила промяна. Преди всичко и най-вече Гаръд трябваше да разбере точно колко време трябваше на стрелката, за да се премести

отново...

Започна да брои, като сметна напосоки пропуснатите пет секунди. Шестнайсет, седемнайсет, осемнайсет...

Успя да стигне само дотам, когато усети, че потъва в ада.

Най-напред без каквато и да е причина в тялото му нахлу страх, който непрекъснато се засилваше. Безкрайно бавно червата му станаха на топка. Целият се превърна в поле от малки мудни пулсации, които не го разтърсваха, но караха крайниците му произволно да потръпват, а кожата му леко да се наежва под дрехите. Чу се нов звук на фона на жуженето – едва доловимо тътнене, което сякаш бучеше в главата му. Страхът нарастваше, а с него се появиха болка и тенезма – силна спазма на мускулатурата, особено в областта на корема и раменния пояс, които обаче засегнаха най-вече ръцете му. Усети, че започва извънредно бавно да се превива одве – движение, на което по никой начин не можеше да попречи, някакъв вид ужасна функционална парализа...

Продължи часове. В най-силната фаза на пристъпа съзнанието на Гаръд и дори самата му личност бяха изтрити напълно – той беше само форма, съдържаща страх. Когато разумът бавно започна да се процежда обратно в парещата пустош на лишената от разум емоция, Гаръд установи, че лежи в креслото и че с едната си ръка е отблъснал назад контролното табло, така че вече не е надвиснало над тялото му. Дрехите му бяха мокри от пот, която упорито не се изпаряваше, за да го разхлади. И дробовете го наболяваха, макар че все така не забелязваше признаци на дишане.

Какво, за бога, се беше случило? Същото ли бе причинило смъртта на Браун и Челини? Защото то щеше да убие и Гаръд – той бе сигурен в това, – ако се повтаряше твърде често. Щеше да го убие дори ако се повтореше само още два пъти, и то наскоро. В най-добрия случай щеше да го превърне в олигавен идиот и въпреки че компютърът можеше да върне кораба обратно, и Гаръд да е вътре в него, той нямаше да е в състояние да опише на експериментаторите урагана на лишаващия от разум ужас.

Датникът сочеше, че пребиваването му в ада е продължило три секунди. Тъкмо когато го гледаше с педантично възмущение, чу се „пук!“ и така целият пристъп се оказа дълъг четири секунди. Обзет от мрачна настойчивост, Гаръд започна отново да брои.

Постара се да превърне това във възможно най-равномерното и машинално действие, което да не се влияе от мислите му, независимо от всеки допълнително изникнал проблем или от емоционалните тайфуни,

които биха го отклонили. Когато човек си наложи да брои и успее да си внуши, че трябва да го върши, нищо не може да го спре – нито блаженството на любовта, нито сгромолясането на империи. Гаръд знаеше каква опасност се крие в усилието да задвижи такъв механизъм в мозъка си, но също така знаеше колко е необходимо да определи времето на това тиктакане. Започна да си изяснява какво му се беше случило, но имаше нужда от точно измерване, преди да използва откритието си.

Разбира се, бяха правили множество догадки за ефекта, който би могла да има свръхтягата върху субективното време на пилота, но не бяха стигнали далече в разсъжденията. При коя да е скорост, по-ниска от скоростта на светлината, що се отнася до пилота, субективното и обективното време напълно съвпадат. При скорости, близки до скоростта на светлината, за един земен наблюдател би изглеждало, че времето на борда на кораба тече значително по-бавно, но самият пилот не би забелязал видима промяна.

Тъй като полет при скорост, надвишаваща скоростта на светлината, се смяташе за невъзможен и от двете съвременни теории на относителността (макар и по различни причини), никоя теория не предлагаше хипотеза за това, какво би станало в кораб при свръхсветлинна скорост. Не допускаха, че въобще е възможно да съществува такъв кораб. Хертъловата трансформация, благодарение на която в крайна сметка полетя ДФК-3, беше нерелативистична – според нея протеклото време при един свръхсветлинен полет би трябвало да съвпада с времето вътре в кораба и с времето, протекло за наблюдателите в двата края на пътуването.

И тъй като корабът и пилотът бяха станали част от една система и им съответствуваше един и същи израз в уравнението на Хертъл, на никого не бе хрумвало, че за тях времето може да протече различно. Самата мисъл за такова нещо би била нелепа.

Хиляда седемстотин и едно, хиляда седемстотин и две, хиляда седемстотин и три, хиляда седемстотин и четири...

На кораба имаше корабно време, съвпадащо с времето на наблюдателя. Полетът до Алфа от Кентавър щеше да приключи за десет месеца. Но пилотът беше с Гаръдово време и по всичко си личеше, че може и да не оцелее до края на пътуването.

Нещо невъзможно, но станало факт. Нещо (почти бе сигурно, че ставаше въпрос за неподозрян психологически страничен ефект – ефект, който естествено не би могъл да бъде забелязан при предварителните пилотириани от работи полети със свръхтяга) беше ускорило субективното възприемане на времето от страна на Гаръд и си беше

свършило работата докрай.

Втората стрелка бавно започна да потрепва и предварително да се подготвя, получила енергия от вътрешния механизъм на датника.

Седем хиляди четирийсет и едно, седем хиляди четирийсет и две, седем хиляди четирийсет и три...

При отброяването на седем хиляди петдесет и осем втората стрелка започна отместването си към следващото деление. Получаваше се усещането, че ѝ трябваша няколко минути, за да премине мъничкото разстояние, и още няколко минути, за да замре напълно неподвижно. А още по-късно се чу и звукът.

Пук.

С пламнала от мисли глава, но без да изпитва истинска физическа възбуда, Гаръд започна да пресмята наум. Понеже колкото повече нарастваха стойностите, толкова повече време му трябваше, за да брои всяка цифра, промеждутъкът между две отмествания на стрелката по-скоро отговаряше на 7 200 секунди, отколкото на 7 058. И като го пресметна в часове, Гаръд получи резултата, който го интересуваше.

Една секунда корабно време се равняваше на два часа Гаръдово време.

Нима беше броил в течение на време, равняващо се на цели два часа? Нямаше никакво съмнение в това. Изглежда, му предстоеше дълго пътуване.

Изведнъж се стресна, защото проумя всъщност колко дълго щеше да лети. Времето за него течеше по-бавно, с коефициент 7 200. Щеше да стигне до Алфа от Кентавър точно за 720 000 месеца.

Което правеше...

Шест хиляди години!

II

Дълго време след това Гаръд стоя неподвижно, плувнал в гореща пот, която непрекъснато го обливаше, без да го разхлажда. В крайна сметка нямаше защо да бърза.

Шест хиляди години. За толкова дълго време щеше да има и храна, и вода, и въздух. Биха му стигнали както за шейсет, така и за шестстотин хиляди години. Докато имаше гориво, корабът щеше да синтезира необходимото за пилота без всякакви усилия. Докато имаше гориво, а то се възстановяваше в затворен цикъл. Но дори ако Гаръд се хранеше веднъж на всеки три секунди от обективното корабно време (а Гаръд изведнъж осъзна, че няма да е в състояние да го прави, защото корабът имаше нужда от няколко секунди обективно време, за да приготи и поднесе храната след получаването на заповед, така че Гаръд щеше да е щастлив, ако успееше да яде поне веднъж дневно по субективното си време), нямаше защо да се бои, че запасите ще се изчерпят. Това беше една от първите причини за катастрофата, която ръководителите на Проекта се постараха да елиминират при изработването наДФК-3.

Но никой не бе помислил за създаването на механизъм, който да обновява самия Гаръд. След шест хиляди години от него нямаше да остане нищо освен тънък слой прах върху матовите хоризонтални повърхности наДФК-3. Тялото му може би щеше да се запази известно време след като угасне съзнанието му, защото корабът беше стерилен, но накрая и то щеше да бъде погълнато от бактериите, които Гаръд носеше в собствената си храносмилателна система. Бактериите му бяха необходими, за да участвуват в синтеза на витамин В, докато Гаръд беше жив, но престанеше ли той да съществува като сложния и внимателно балансиран организъм на пилот или като какъвто и да е вид живот, те щяха да го погълнат без угризения на съвестта.

Накратко, Гаръд щеше да умре, предиДФК-3 да се отдалечи много от Слънцето, а когато след 12 000 годиниДФК-3 се завърнеше на Земята, на борда нямаше да се намира дори мумията му.

При тази мисъл го побиха хладни тръпки, които сякаш по никой начин не бяха свързани с разсъжденията и усещанията му по повод на откритието, което бе направил. Продължиха невероятно дълго време и доколкото Гаръд въобще можеше да ги анализира, уплахата се дължеше на чувството за неотложност и възбуда, а не на смразяващ страх, който би

изпитал при произнасянето на смъртна присъда. За щастие не го усети с такава сила, както последната емоционално преживяна конвулсия, и когато се отърси от това чувство, две тиктакания по-късно, остана да го гложде мъничко съмнение.

Ами ако усещането, че времето протича по-бавно, беше само въображаемо? Останалите процеси в тялото му сигурно бяха в унисон с корабното време – засега Гаръд нямаше основания да мисли другояче. При това положение той би могъл да се движи единствено в корабно време – изпълняването и на най-дребната задача би му отнело месеци.

Но ако беше така, той щеше да оцелее. Щеше да пристигне на Алфа от Кентавър с разум, остарял с шест хиляди години, може би дори леко умопобъркан, но тялото му щеше да е живо.

От друга страна, ако движенията на тялото му протичаха толкова бързо, колкото умствените процеси, трябваше да бъде изключително внимателен. Да се движи бавно и да прави колкото може по-малко усилия. Едно нормално движение на човешката ръка, като вземането на молив например, пренасяше молива от състояние на покой в друго състояние на покой, като използваше сила с ускорение около шейсет сантиметра в секунда, а оставянето на молива естествено ставаше с равно по стойност забавяне. Ако Гаръд се опиташе да повдигне тежест от един килограм, която е в корабно време, а ускорението при субективното му време е към 4 400 метра в секунда, щеше да упражни сила, приблизително равна на 400 килограма.

Не ставаше въпрос, че това е невъзможно. Но усилието, което се изискваше, се равняваше на бутането на заседнал джип. Никога не би успял да вдигне молива само с помощта на мускулите на ръката си, щеше да се наложи да участвуват и мускулите на гърба.

А човешкото тяло не беше пригодно да издържа на тежести от такава величина. И най-добрият професионален щангист не е принуден да доказва способностите си всяка минута от всеки ден.

Лук.

Звукът отново идваше откъм датника – беше минала още една секунда. Или бяха минали още два часа. Естествено видяло му се беше много по-дълго от секунда, но пък не чак толкова дълго, колкото два часа. Явно субективното време беше извънредно усложнено за измерване. Дори в неговия свят на микровреме (в който, изглежда, протичаха поне мисловните му процеси) Гаръд успяваше да намали усещането за дължината на промеждутъците между отделните тиктакания, като се вгълбаваше в някой друг проблем. Това щеше да му бъде от полза в часовете

на бодърствуване, но само в случай, че за тялото времето протича различно, отколкото за разума му. Иначе той щеше да развива невероятно активна и може би достатъчно поносима умствена дейност в течение на многото векове, които щеше да прекара буден, и за щастие щеше да спи почти толкова дълго време.

И двата проблема – колко сила можеше да упражни тялото му и колко дълго можеше да се надява, че ще спи мозъкът му – изникнаха едновременно на преден план в съзнанието му, макар все още неясни и объркани, докато Гаръд продължаваше да седи бездейно на креслото койка. След поредното преместване на стрелката корабът (или поне тази част от него, която той виждаше от мястото си) се намиреше в пълен покой! И звукът от двигателите, изглежда, бе с все същата честота и амплитуда, поне доколкото пилотът го чуваше. А той продължаваше да не диша. Нищо не се движеше, нищо не се променяше.

Фактът, че Гаръд все още не забелязваше никакво движение на диафрагмата и гръдния си кош, изигра решителна роля. Значи тялото му се намиреше в корабно време, иначе досега да е изпаднал в безсъзнание от кислороден глад. Това предположение обясняваше и двете емоционални сатурналии от неизвестен произход, продължили сякаш безкрайно, които му бяха причинили страдание. Представлявали са ни повече, ни по-малко отговор на жлезите с вътрешна секреция спрямо чисто интелектуалните му реакции, които са ги предхождали. Откри, че не диша, почувствува, че го обзема паника, и направи опит да се надигне. Дълго след като от съзнанието му се бяха заличили тези два импулса (те обаче бяха тръгнали от мозъка и бяха стигнали по нервите до жлезите и мускулите), се появи действителна физическа болка. Когато всичко свърши. Гаръд се окопоти вече приседнал, макар че голямото количество изхвърлен адреналин му бе попретило да забележи, че прави такова движение. Вторият пристъп на страх, който бе с по-малка сила и явно се дължеше на откритието, че той можеше да умре доста време преди края на полета, всъщност бе представлявал отговорът на тялото му на едно нареждане, което мислено си бе внушил много по-рано – причина за него беше пък обзелата го абстрактна възбуда, докато бе пресмятал отклонението във времето.

Явно, че трябваше да внимава много с каквито и да е на пръв поглед хладнокръвни размисли и интелектуални подтици, иначе впоследствие щеше да плаща за тях с безкрайно дълги и мъчителни ендокринни реакции. Въпреки това Гаръд доста се зарадва на последното откритие и не потисна това чувство – не беше възможно да му навреди, ако няколко

часа се чувствуваше доволен, а реакцията на жлезите в този случай можеше дори да му бъде от полза, ако това ставаше в момент на депресия. В крайна сметка шест хиляди години даваха значителен брой възможности да се чувствува зле, затова беше най-добре да приветствува приятните моменти и остатъчната им реакция да продължава колкото може повече. Трябваше да регулира безотказно само миговете на паника, страх или потиснатост още в секундата, когато ги усетеше със съзнанието си, защото иначе те щяха да се превърнат в четири, пет, шест или дори в десетчасов емоционален ад по субективното му време.

Лук.

Ето това вече беше много хубаво: бяха изминали цели два часа Гаръдово време, без той да изпита някакво особено затруднение и без да усети как се нижат секундите. Ако съумееше да се успокои и да се приспособи към такъв режим, пътуването можеше и да не премине толкова зле, колкото бе допуснал първоначално. Огромна част от него щеше да прекара в сън, а времето, когато бодърствуваше, можеше да посвети на задълбочени конструктивни размисли. През един-единствен ден от корабното време Гаръд можеше да мисли повече, отколкото който и да е земен философ в течение на целия си живот. Ако проявеше достатъчно усилия на волята и посветеше цял век разсъждения да проучи последствията от една мисъл до най-малката подробност, все още щеше да му остава цяла вечност за следващата мисъл. Какво огромно богатство от чист размисъл би могло да се натрупа за 6 000 години! При достатъчно съсредоточаване между закуската и вечерята в един корабен ден Гаръд би могъл да намери разрешение на проблема за всемирното зло, а един корабен месец би му позволил да напипа някои истини за основния проблем на философията.

Лук.

Не че Гаръд беше оптимистично настроен и очакваше, че ще запази логическите си заложби или дори разума си до края на пътешествието. Изгледите за някои по-маловажни моменти продължаваха да бъдат мрачни. Но съществуваша и възможности. Той тутакси изпита съжаление, че именно на него, а не на Хертъл се бе случило да преживее това...

Лук.

...защото старият учен сигурно щеше да го осмисли по-добре от Гаръд. Положението се нуждаеше от човек, запознат изтънко с математиката, който да използва способностите си по възможно най-добрия начин. Но в крайна сметка на Гаръд започна да му се струва, че...

Пук.

...ще се справи добре и се чувствуваше поласкан от мисълта, че поне докато запази здрав разума си, ще се завърне...

Пук.

...на Земята след десет месеца, притежаващ знания, които са много по-напредничави...

Пук.

...от всичко, което би могло да бъде известно на Хертъл или на който и да е...

Пук.

...принуден да работи в рамките на нормалния човешки живот. *Пук.* Дори тиктакането на датника му се виждаше по-весело. *Пук.* Сега се чувствуваше почти във от опасност... *Пук...* и не обръщаше внимание на заповедта, която си бе дал... *Пук...* да не се движи *пук*, но във всеки случай *пук* той вече се бе движил *пук*, без *пук* да *пук* пострада *пук пук пукпукпукпукпук...*

Гаръд се прозя, протегна се и стана. Нямаше смисъл да изпада в глупаво доволство. Все още имаше твърде много проблеми, с които трябваше да се справи, например как да задържи импулса, за да изпълни някоя задача в корабно време, докато по-важните центрове на мозъка му са заети с разсъждения върху някой чисто философски въпрос. При това...

При това той току-що се беше раздвижил.

Нещо повече: беше извършил сложна маневра с тялото си в нормално време!

Преди Гаръд да погледне датника, информацията, която носеше тиктакането, стигна до съзнанието му. Докато с наслада беше наблюдавал поредната удължена реакция на жлезите си при по-раншното си чувство на задоволство, беше пропуснал да забележи (освен ако не го беше забелязал подсъзнателно), че стрелките на датника се местят.

Сбогом на пространствените етически системи, пред които древните гърци биха изглеждали нищожества. Сбогом на космическите цикли и ускорението, надхвърлящо предвижданията на Дирак¹. Сбогом на Гаръдовата космология, която щеше да отреди на всемогъщия бог незначителната роля на водоносец в n-измерното пространство.

Сбогом също така и на решението, което Гаръд бе взел някога в колежа – да проучи подробностите на любовта, за които се носеха

1. Пол Дирак (р.1902) – ядрен физик. – Б.пр.

легенди. Вероятно той току-що беше изгубил и последната си възможност да направи това.

Микровремето, в което живееше, беше приключило само няколко обективни минути след преминаването на кораба към свръхускорение и излизането на Гаръд от упойка. Дългата агония на разума и противодействието от страна на жлезите не бяха довели до нищо. Сега Гаръд съществуваше според корабното време.

Гаръд седна на койката, като се чудеше дали да се ядосва, или да изпитва облекчение. Някоя от двете емоции всъщност не му бе достатъчна, просто се чувствуваше недоволен. Микровремето беше доста лоша работа, но ето че вече го нямаше и всичко изглеждаше нормално. Как бе възможно нещо толкова краткотрайно да убие Браун и Челини? Те бяха с устойчива психика, по-устойчива от неговата, както Гаръд предварително бе преценил. Но ето че той бе оцелял. Да не би да имаше още нещо?

И ако имаше, какво ли би могло да бъде?

Не можа да отговори на въпроса си. Близо до лакътя му датникът продължаваше да тиктака върху контролното табло, което Гаръд бе бутнал през първия, траял безкрайно дълго миг на паника. Шумът от двигателите не се чуваше. Дишането му следваше естествения си ритъм. Чувствуваше се подвижен и силен. В кораба беше тихо, спокойно, без промени.

Датникът тиктакаше все по-бързо и по-бързо. Малката стрелка достигна и отмина делението, отбелязващо първия час от пътуването на кораба при свръхтяга.

Пук.

Гаръд учудено вдигна очи. Този път познатият звук се бе чул от малката стрелка, прескочила още едно деление. В същия миг минутната стрелка вече бе изминала половината път от обиколката си. Секундната стрелка се въртеше като витло и както я гледаше, достигна такава скорост, че той престана да я вижда...

Пук.

Беше отмерен още един час. Следващият половин час вече изтичаше. *Пук.* Още един час. *Пук.* И още един. *Пук. Пук. Пук. Пук пук пук пук пук пук...*

Стрелките на датника се сляха и изчезнаха. Времето изтичаше пред очите на Гаръд. Но в кораба нямаше промяна. Стоеше си все същият: неподвижен, непокътнат, науязвим. Когато индикаторите достигнаха скорост, при която Гаръд вече не можеше да следи какво отчитат, той

откри, че отново е изгубил способността да мърда. Цялото му тяло сякаш трептеше като крилца на колибри и въобще не можеше да събере мислите си. В залата притъмняваше, не – обвиваше я червена пелена, не...

Гаръд обаче не видя края на този процес. Не получи възможността да надзърне от върха на макровремето към времето, в което го запращаха Хертъловата свръхтяга.

Преди да успее да стори това, беше връхлетян от псевдосмъртта.

III

Това, че Гаръд не умря напълно, и то доста скоро след като ДФК-3 премина към свръхтяга, се дължеше на чиста случайност, но самият той не го знаеше. Всъщност той не знаеше нищо в доста дълъг период от време. Стоеше замръзнал и вперил поглед в една точка, обмяната му бе сведена почти до нула, а мозъкът му едва мъждукаше. От време на време през тялото му минаваше някоя единична вълна на елементарен биохимичен процес (нещо, което един електротехник би нарекъл „профилактично включване“) в отговор на някакъв необясним и настойчив инстинкт за живот, но този процес беше на толкова ниско равнище, че изобщо не стигаше до съзнанието му. Такъв бе видът на псевдосмъртта.

Когато най-накрая обаче пристигна наблюдателят, Гаръд се събуди. Но дори тогава едва ли разбираше какво става и какви са усещанията му. Само един факт бе ясен: свръхтягата беше изчезнала, а с нея и безумните смени в скоростта на времето. През един от илюминаторите струеше ярка светлина. Първата част на полета беше приключила. Двете споменати промени в заобикалящата го обстановка бяха станали причина да се върне към живота.

Нещото, което го върна към съзнание обаче (или това бяха неща?), беше... Какво беше? Не може да се опише. Представляваше конструкция, доста неустойчива наглед, която ограждаше койката му от всички страни. Не, не представляваше конструкция, явно беше нещо живо – някакво живо същество, разположено водоравно, застанало в кръг около него. Не, не беше едно. Бяха няколко същества. Или някаква комбинация.

Как беше влязло в кораба, оставаше загадка. Но ето че беше там. Беше или бяха там.

– Как чуваш? – рязко попита съществото. Имаше глас или гласове, които прозвучаха с еднаква сила от всяка точка на кръга, но не и от една определена точка. Гаръд не можа да си обясни защо това му се стори необикновено.

– Аз... – започна Гаръд. – Ние... ние чуваме с ушите си.

Отговорът му, в който, без да иска, бе употребил няколко съскащи звука, му прозвуча много нелепо. Почуди се защо говори на такъв странен език.

– Ние-те обича тебе и нагласи тебе така – каза съществото. От

богатата библиотека на ДФК-3 се измъкна една книга и тупна на земята до койката. – Ние се погрижва тук и тук, и тук за много. Ти си същество Гаръд. Ние-те са клайнстъртоновите бидмънги заедно с цяла любов.

– Заедно с цяла любов – повтори като ехо Гаръд. Бидмънговият начин да се говори, който и той бе възприел, беше странен. Но Гаръд и този път не можа да открие логическа причина защо този начин на говорене трябва да се смята за грешен.

– Ти-те от Алфа от Кентавър ли си-сте? – неуверено попита той.

– Да, ние чува двойни радиосели, който се показва над отвърстия за подарък. Ние-те улови, че същество Гаръд бленува много възхитено двойна звезда и си е наум за тях, тихо и високо също. Как чуваш?

Този път съществото Гаръд разбра въпроса.

– Чувам Земята – каза той. – Но много тихо и без шум.

– Да – каза бидмънгът. – То е хармония... като нас. Всеизяждащото слуша влюбени там, а не по радиосели. Нека аз-мене те нагласи да има ум на родалентен бидмънг и наши братя и любими по канал, който прекрасен за същество Гаръд.

Гаръд установи, че разбира смисъла без затруднения. Хрумна му, че способността да се разбира един език с неговите закони, без да трябва да си го превежда наум на английски, е умение, което се постига само с постоянство и дълга практика. Въпреки това тутакси си помисли: „Но това е английски!“, което беше вярно. Предложението, което току-що му бе направил клайнстъртоновият бидмънг, беше изключително добро-намерено, а той на свой ред беше настроен дружелюбно, с любов, за своя радост и за радост на бидмънга – което се разбираше от само себе си.

Подир това последваха много скачвания и съществото Гаръд успя да приеме хармонията на бидмънгите и корабът му с множество „отвърстия за подарък“ бе настроен в унисон с Всеизяждащата любов, докато и бидмънгите от своя страна показваха любовта си.

Опита се също така да им обясни, че вече не обича свръхтягата, която има добро отношение само към пространството и времето и прави особености. Родалентният бидмънг обичаше свръхтягата, но не общуваше с нея.

После съществото Гаръд научи, че цялото време вече е изядено и трябва да чуе отново Земята.

– Аз предава вас-тях най-голяма любов – каза той на бидмънга. – Аз ще обича радиоселите от Алфа и Проксима от Кентавър на Земята, както и на Небесата. А сега свръхтягата ще ме обича и ще ме погълне, и

ще ме накара добре да изпитам особеност, която е много като тишина.

– Но ти отново ще бъдеш настроен – каза клайнстъртоновият бидмънг. – След любовта си със Земята. Ти си много обичан от Всеизяждащото време. Ние-те ще чакат за другия път.

Вътре в себе си Гаръд не вярваше докрай, че това ще се случи, но каза:

– Да, ние-те ще покажат нова обич към бидмънгите в някой друг радиант. Заедно с цяла любов.

При тези думи бидмънгът започна да излъчва обичта си, но бе прекъснат по средата от свърхтягата. Двойните радиосели се откъснаха от кораба с множество „отвърстия за подарък“ пред очите на съществото Гаръд.

След което отново дойде псевдосмъртта.

IV

Когато малката свещица огря безкрайната пустош в умрелия от псевдосмърт мозък на Гаръд, ДФК-3 вече навлизаше в орбитата на Уран. Тъй като слънцето беше все още малко и далечно, то не проникна ярко през близкия илюминатор и почти два дни нищо не събуди Гаръд от последвалия псевдосмъртта сън.

Компютрите търпеливо го чакаха. Вече не бяха неподатливи на неговите заповеди – сега той можеше сам да насочи кораба назад към Земята, стига да поискаше. Но компютрите също така бяха програмирани според предвиждането, че той може наистина да умре до завръщането на ДФК-3. И след като го оставиха на мира цяла седмица, през която той не предприе нищо, а само спа, те отново поеха управлението. Започнаха да изпращат радиосигнали, настроени на специален канал.

Час по-късно в отговор се получи много слаб сигнал. Беше само насочващ и не прозвуча в ДФК-3, но успя да задействува отново кораба.

Точно това събуди Гаръд. Съзнанието му беше все още замъглено от ледената пяна на псевдосмъртта, но доколкото виждаше, вътрешността на командната кабина не беше променена ни най-малко, само дето на плота имаше книга...

Книгата на плота! Клайнстъртоновият бидмънг я беше изпуснал там. Но какво, за бога, беше „клайнстъртонов бидмънг“? И защо плачеше Гаръд? Вече нищо не разбираше. Останал му беше някакъв неясен спомен, че е преживял нещо там, край двойната звезда на Кентавър...

... двойните радиосели...

Ето, сети се още една дума, която не разбираше. Изглежда, в нея имаше гръцки корен, но Гаръд не знаеше гръцки. При това защо кентавърианците да говорят на гръцки?

Пресегна се и натисна копчето, с което се вдигаха щорите на предния илюминатор – всъщност той представляваше телескоп с прозрачен екран. Виждаха се няколко звезди и в единия край имаше бледо сияние – там, където може би беше Слънцето. Към един часа на екрана се появи планета, голяма колкото грахово зърно, а от двете ѝ страни се виждаше по една малка издатина като дръжка на чаена чаша. На отиване ДФК-3 не беше минавал покрай Сатурн – по това време планетата се намираще зад Слънцето, а корабът се движеше от другата страна. Но тази планета не може да се сбърка.

Гаръд бе поел пътя към дома, беше жив и запазил разума си. Всъщност наистина ли го беше запазил? Какви бяха тези фантазии за кентавърианците, които явно имаха толкова силно емоционално въздействие върху него? Това не свидетелствуваше особено успешно, че разумът му е здрав.

Постепенно обаче започна да се успокоява. Когато се помъчи да си спомни някои подробности, реши, че няма причина за притеснение. Бидмънг звучеше като немска дума. Какви ще са кентавърианските същества, които говорят гръцки, а названията им са немски? Явно всичко това бе плод на подсъзнанието му.

Но все пак беше ли открил нещо край кентавърианските звезди?

На този въпрос не намираше отговор, освен някакви неразбираеми брътвежи за любовта, за Всеизяждащото и за бидмънгите. Вероятно въобще не беше виждал кентавърианските звезди и беше спал дълбоко като пън цели двайсет месеца.

Или 12 000 години? След номерата, които му бе погодила свръхтягата, нямаше начин да разбере всъщност колко време бе изтекло. Гаръд уплашено включи телескопа. Къде беше Земята? След 12000 години...

Земята си беше на мястото. Което, както той бързо съобрази, не означаваше нищо. Земята бе просъществувала милиарди години, 12 000 години са нищо за една планета. И Луната си беше на мястото. Виждаше добре и двете край по-далечната страна на Слънцето, но не бяха толкова далече, та да не може да ги различи съвсем ясно, когато включеше телескопа на най-голяма мощност. Забеляза дори ярко, светло петно в Атлантическия океан близо до източния бряг на Гренландия – явно компютрите бяха насочилиДФК-3 към Земята под ъгъл, приблизително равен на 23 градуса на север от плоскостта на еклиптиката².

И Луната не се беше променила. Различаваше по нейната повърхност огромното бяло петно, съответстващо на слънчевата светлина, фокусирана върху земния океан. Това беше посипаният с магнезиев хидроокис ориентиrowъчен маяк, издигнат над Морето на парите в началото на космическите полети. В южния край се виждаше тъмна точка, която можеше да бъде само кратерът Манилий.

Но това отново не доказваше нищо. Луната никога не се променя. Тънкият слой прах, оставен от съвременния човек върху нейната повърхност, щеше да съществува хилядолетия – нали в крайна сметка на

2. Голям кръг от небесната сфера, който се получава от пресичането ѝ с плоскостта на земната орбита. Б.пр.

Луната няма нищо, което да го издуха оттат! Маякът в Морето на парите покриваше повече от 6500 километра – нито времето щеше да го заличи, нито човекът (случайно или нарочно) за по-малко от век. Когато в един свят без атмосфера покриеш с прах толкова голяма област, прахът няма как да се разнесе.

Провери разположението на звездите по картите. Не се бяха изместили – нямаше причина само след някакви си 12 000 години. Полярната звезда в края на Малката мечка все още можеше да служи за ориентир. Дракон все така се извиваше между двете Мечки като някаква фантастична лента, а Цефей и Касиопея продължаваха да си бъдат на местата. От съзвездията научи единствено, че в северното полукълбо на Земята е пролет.

Пролетта на коя година обаче?

После Гаръд изведнъж се сети, че има начин да си отговори на въпроса. Луната предизвиква приливите и отливите на Земята, а всяко действие има равно и противоположно противодействие. Луната не може да предизвиква движение на Земята, без това да има ефект и върху нея, а този ефект си проличава по ъгловото отклонение. Разстоянието между Луната и Земята се увеличава неизменно с 1,56 см всяка година. В края на периода от 12000 години Луната би трябвало да бъде с около 183 метра по-далече от Земята, отколкото по времето, когато Гаръд бе заминал.

Възможно ли беше да се направи такова измерване? Гаръд се съмняваше, но все пак извади ефемеридата и пергела. Направи снимки. Докато работеше, Земята се придвижи по-близо. Когато завърши първото изчисление (което не беше окончателно, тъй като можеше да е допуснатата грешка със стойност, по-голяма от разстоянията, които проверяваше), Земята и Луната се виждаха достатъчно близо на екрана, така че бе в състояние да направи много по-точни измервания.

Които бяха – както горчиво си помисли той – съвсем ненужни. Компютърът връщашеДФК-3 не към някакво слънце в момента на наблюдението, а към предварително определена точка. Това, че Земята и Луната можеха да не се намират на същото място при завръщането наДФК-3, не беше допускане, което компютърът щеше да вземе предвид. Фактът, че Земята се виждаше, вече беше достатъчно добро доказателство, че от началото на полета не е изминало време, по-дълго от предвиденото.

Това не беше ново за Гаръд, но просто едва сега му дойде на ум. Всъщност той правеше всички тези пресмятания само по една-

единствена причина: дълбоко в съзнанието му все още действуваше механизъм, който го караше да брои. Много отдавна, когато се опитваше да определи времето по корабния датник, той си беше внушил, че трябва да брои – и изглежда, оттогава насам този процес не беше спирал. Тъкмо там се криеше една от опасностите при задвижването на такъв мозъчен механизъм и сега Гаръд се радваше на плодовете ѝ да прави безсмислени астрономически изчисления.

Това прозрение му подействува благотворно. Завърши криво-ляво изчисленията и накрая идиотщината, заседнала дълбоко в мозъка му, прекрати съществуването си. Топчетата на това сметало бяха тракали в продължение на двайсет месеца и според Гаръд то беше не по-малко доволно от самия него, че може да си почине.

Приемателят изпука и се чу тревожен глас:

–ДФК-3, ДФК-3, Гаръд, чуваш ли ме? Жив ли си? Тук сме се побъркали от радост. Гаръд, ако ме чуваш, обади се!

Беше гласът на Хертъл. Гаръд сгъна пергела така припряно, че острият връх се заби в дланта му.

– Чувам те, Хертъл. ДФК-3 се обажда на Проекта. Аз съм, Гаръд.

И добави, без сам да знае защо:

– С цялата си любов.

* * *

След като вълнението около посрещането се поуталожил, Хертъл беше повече от заинтересуван да научи подробности за парадоксите с времето.

– Те несъмнено ще обогатят разработката, с която се занимавам – каза той. – Струва ми се дори, че ще можем да ги вземем предвид при трансформацията. Можем дори да ги изолираме, така че пилотът въобще да не ги усети. Все едно, ще видим.

Гаръд замислено въртеше в ръце чашата си. В стария претърпан кабинет на Хертъл, намиращ се в административната сграда на Проекта, той изпитваше неудобство, чувствуваше се остарял, беше му тясно и душно. Каза:

– Не мисля, че трябва да го правите, Адолф. В крайна сметка това ми спаси живота.

– Как така?

– Нали ти казах, след известно време имах чувството, че умирам. Откакто се върнах, непрекъснато чета. Открих, че за разлика от мене и от тебе, психолозите обръщат много по-малко внимание на

индивидуалността в човешката психика. Ние сме учени, физици, така че възприемаме света като нещо извън нас, като нещо, което може да се наблюдава, но не е в състояние да измени същността ни. Явно е обаче, че тази стара солипсистка позиция не е съвсем вярна. Същност човешката личност зависи в голяма степен от факторите в околната среда извън нас, било то големи или малки. Ако по ня-какакъв начин откъснеш индивида от всички сензорни възприятия, които получава отвън, за две-три минути той ще престане да съществува като личност. Най-вероятно е да умре.

– Цитат от Хари Стак Съливан – сухо подметка Хертъл. – И какво от това?

– Просто си мисля каква еднообразна околна среда е вътрешността на космическия кораб. И при обикновен междупланетен полет може да се случи дори и на най-опитните космонавти да откачат. Предполагам, че не по-зле от мене си запознат с най-разпространената психоза сред космонавтите. Психиката на човек замръзва така, както е замръзнала околната среда. Най-често се свързва в мига, когато корабът кацне, и пилотът може отново да влезе в контакт с все пак нормалния свят. В ДФК-3 обаче аз бях откъснат от околния свят много по-силно. Не можех да гледам през илюминаторите, понеже летях със свръхтяга и нищо не се виждаше. Не можех да се свържа с дома, защото скоростта беше по-голяма от тази на светлината. След това открих, че не мога и да се движа, и това продължи невероятно дълго време. Дори уредите, на които обикновеният космонавт постоянно следи променящи се стойности, в моя случай не показваха нищо. Дори те бяха застинали. А когато времето започна да тече по-бързо от обичайното, попаднах в още по-голямо затруднение. Вярно, че уредите започнаха да отчитат, но пък индикаторите се движеха с такава скорост, че не можех да ги следя. След което всичко застина напълно и като следствие от това аз умрях. Вкамених се като кораба, в който се намирах, и останах така през цялото време, докато действуваше свръхтягата.

– По думите ти може да се съди, че в парадоксите на времето не е имало нищо приятно за тебе – сухо каза Хертъл.

– Съвсем не, Адолф. Сега ще разбереш. Двигателите работят при субективно време, при тях то варира по непрекъсната крива: от прекалено бавно до прекалено бързо и вероятно после в обратен ред. Така се получава състояние на непрекъсната промяна. Не е било достатъчно изявено, както се оказа в крайна сметка, за да ме спаси от псевдосмърт, но все пак ме е предпазило от пълно унищожение, за разлика, както смятам, от

Браун и Челини. Дватамата са знаели, че могат да изключат свръхтягата, стига да се доберат до нея, и опитът да го направят ги е погубил. Аз обаче знаех, че трябва да стоя и да не реагирам на това, което става, и понеже имах голям късмет, отклонението във времето, при което нямаше изкривяване, ми помогна да оцелея.

– Аха – рече Хертъл. – Струва си да се помисли по въпроса, макар че се съмнявам дали този извод би увеличил популярността на междупланетните полети.

След което Хертъл замълча, свил тънките си устни. Гаръд, благодарен за паузата, отпи от чашата си. Накрая Хертъл каза:

– И защо се безпокоиш заради тези кентавърианци? На мене ми се струва, че си свършил добра работа. Не защото си се държал геройски, всеки глупак може да прояви смелост, а защото си се замислил, докато Браун и Челини явно само са реагирали. Случи ли ти се нещо необяснимо, когато стигна до двете звезди?

– Да – отвърна Гаръд. – Но вече ти казах какво беше. Когато се съвзех от псевдосмъртта, представлявах нещо като пластмасов палимпсест³, на който всеки би могъл да остави белег. Обичайната за мен обстановка, обичайната земна среда се намираще твърде далече. Това, което ме заобикаляше, беше както винаги неизменно. Когато се появиха кентавърианците (без да съм напълно сигурен, че това наистина се случи), те се превърнаха в най-важното нещо за моя свят и личността ми се промени, за да се приспособи и да ги разбере. Това беше промяна извън моята воля. Възможно е и да съм ги разбрал. Но човекът, който ги разбра, Адолф, не е същият човек, който говори с тебе. Сега, вече завърнал се на Земята, аз не разбирам онзи човек. Дори начинът, по който той говореше английски, ми се вижда бръщо-леване. А след като аз не мога да разбера себе си по времето на този период, а аз наистина не мога да се разбера, защото дори не вярвам, че онзи човек е бил този Гаръд, когото аз познавам, как тогава бих могъл да се надявам, че има начин да разкажа на теб и на Проекта за кентавърианците? Те ме завариха в една контролирана обстановка и ме промениха, като влязоха в нея. А сега, когато ги няма, нищо не мога да си обясня. Не ми е ясно дори защо си мисля, че говорех на английски!

– Нареккоха ли се с някакво име?

– О, да. Представиха се като бидмънги.

3. Писмен паметник с първоначално заличен текст, за да се използва повторно пергаментът. – Б.пр.

- А как изглеждаха?
- Въобще не ги видях.
- Хертъл се наведе напред.
- Тогава как...
- Чувах ги. Поне така мисля.

Гарьд сви рамене и отново отпи от уискито си. Беше си у дома и като цяло се чувствуваше добре.

Но при тази определена нагласа на мислите си Гарьд чу как някой казва: „На Земята, както и на Небесата“, а после чу втори глас, който също може би беше неговият: „По-късно е, отколкото си мислиш.“

– Адолф – обади се Гарьд, – това изключва ли въпроса? Или ще продължим оттук нататък? Колко време ще трябва, за да се изработи ДФК-4?

– Много години – отговори Хертъл и дружелюбно се усмихна. – Не се безпокой, Гарьд. Ти се завърна, а това е повече, отколкото съумяха да направят другите, и никой няма да те накара да летиш отново. Мисля си дори, че едва ли ще успеем да построим нов кораб до края на живота ти, но дори и да успеем, няма да бързаме с изпробването. Разполагаме с твърде малко информация за условията, в които си се озовал.

– Готов съм да тръгна – каза Гарьд. – Не се страхувам да се върна там, искам да замина. Сега вече зная какви промени настъпват в ДФК-3, затова мога да полетя с него и да се завърна с точни карти, записи и снимки.

Лицето на Хартъл изведнъж придоби сериозен вид.

– Нима мислиш, че ще разрешим ДФК-3 да потегли отново? – попита той. – Гарьд, ние възнамеряваме да разглобим този кораб молекула по молекула, така да се каже. Иначе не бихме могли да построим ДФК-4. И няма да ти позволим да летиш повече. Не искам да те обидя, но идвало ли ти е на ум, че желанието ти да се върнеш обратно може да е следствие от хипнотично внушение? А в случай, че е така, колкото по-силно желаеш да се върнеш там, толкова по-опасен ставаш за нас. Ще трябва да те изследваме не по-малко обстойно от кораба. Ако тези бидмънги искат да се завърнеш, те сигурно си имат причина и ние трябва да разберем каква е тя.

Гарьд кимна, но знаеше, че Хартъл вижда лекото трепване на веждите му, бръчките, които се образуват на челото му, стягането на мускулчетата, които пречат на сълзите да потекат, но въпреки това на лицето се изписа тъга.

– С други думи – каза той, – „не мърдай“.

Хартъл го изгледа приятелски, но озадачено. Гаръд обаче не бе в състояние да каже нищо повече. Беше се завърнал в общоприетото за човечеството време и щеше да остане в него завинаги.

Заедно с обещанието, което вече почти бе забравил, заедно с цялата си любов.

КРАЙ

© 1953 Джеймс Блиш
© 1988 Огняна Иванова, превод от английски

James Blish
Common Time, 1953

Източник: <http://sfbg.us>

Публикация:

Складът на световете. Американски фантастични разкази
Първо издание
Библиотека „Фантастика“, № 53

Съставител и преводач ОГНЯНА ИВАНОВА, 1988
Редактор АСЕН МИЛЧЕВ
Художник ВЕНЕЛИН ВЪЛКАНОВ, 1988
Библиотечно оформление ВАСИЛ МИЛОВСКИ
Художествен редактор БОРИС БРАНКОВ
Технически редактор СПАС СПАСОВ
Коректор МАЯ ХАЛАЧЕВА

Индекс 11/95376/6287-12-88

Американска. Дадена за печат м. XI.1987 г. Подписана за печат м. XII.1987 г. Излязла от печат м. III.1988 г. Формат 32/70/100, Изд. Коли 17,50. Печатни коли 27. УИК 18,49. Цена 2,82 лева.

Държавно издателство „Отечество“. Пл. „Славейков“ № 1, София
Държавна печатница „Георги Димитров“, бул. „Ленин“ № 117, София
с/о Jusautor, Sofia

Преводът е направен по: The Penguin Science Fiction Omnibus (1973); The Golden Apples of the Sun (1970); Short Science Fiction Tales (1963); Tiger by Tail, David MacKAY (1951); The Worlds of Clifford Simak (1953).

Предговор: Въведение, Айзък АЗИМОВ (Из предговора към „Петдесет научнофантастични разкази“, изд. „Колиър-Макмилън“, Ню Йорк, 1962) – с.5–8;
Послеслов: Няколко думи за сборника и авторите – О.И [Огняна ИВАНОВА] – с.426–430.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/423>]